

POBUDZIĆ (195) *vb pf*

o jasne.

inf pobudzić (35). ◇ *fut 1 sg* pobudzę (5). ◇ *2 sg* pobudzisz (1). ◇ *3 sg* pobudzi (20). ◇ *1 pl* pobudzimy (1). ◇ *2 pl* pobudzicie (1). ◇ *3 pl* pobudzą (3). ◇ *praet 1 sg m* pobudziłem, -em pobudził (2). ◇ *2 sg m* -ś pobudził (1). *f* -ś pobudziła (1). ◇ *3 sg m* pobudził (60). *f* pobudziła (4). *n* pobudziło (5). ◇ *1 pl m pers* -smy pobudzili (1). ◇ *3 pl m pers* pobudzili (13). *subst* pobudziły (2). ◇ *plusq 3 sg m* pobudził był (2) *KrowObr*, *BielKron*, był pobudził (2) *BudNT*, *SkarŻyw*. ◇ *3 pl m pers* pobudzili byli (1). ◇ *imp 2 sg* pobudz (4). ◇ *3 sg* niech pobudzi (1). ◇ *2 pl* pobudzcie (1). ◇ *3 pl* niech pobudzą (1). ◇ *con 1 sg m* bym pobudził (3) *PaprUp*, *GrabowSet*, *WujNT*, bych pobudził (1) *WróbŻółt*. ◇ *3 sg m* by pobudził (13). *f* by pobudziła (1). *n* by pobudziło, pobudziłoby (2). ◇ *1 pl m pers* byśmy pobudzili (1). ◇ *3 pl m pers* by pobudzili (1). ◇ **[impers praet pobudz(o)no.]** ◇ *part praet act* pobudziwszy (6).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVII – XVIII w.

1. *Skłonić, zachęcić, namówić (do dobrego lub złego); concitare Miech, Vulg, Mącz, PolAnt; incitare Vulg, PolAnt; movere Modrz, Calag; excitare Modrz, JanStat; mittere, provocare Vulg; suscitare PolAnt; admovere stimulos, commovere, permovere, producere Mącz; afficere Calep [w tym: kogo, co (139)] (145) : WróbŻółt L7; ktorego [Żoltarza] iż Diabeł nierad wćalości widział/ przešto pobudził Papieża/ Mnichy/ y Mniłski/ kthorzy [...] fłowá włafne z odmieniáli/ [...] y s fálżowáli *KrowObr* 151, 176v; *Leop Act* 17/8; *BibRadz* I 183d *marg* [2 r.], *Ioel* 3[4]/9, *Agg* 1/14; [Litwini] vderzyli ná oboz Lefthká czarnego [...]. Leftko [...] poráził ie y rozprofzył [...]. A tę Litwę pobudził był Páweł Biskup Krákówki/ ktory częšto czynił burzki w kroleństwie Polłkim *BielKron* 365, 393v; *Mącz* 415d; *RejAp* AA3v; *Calag* 85b; Ták wyfoki [...] vrząd kápłáńki dány Aaronowi/ nálazł niektore zazdrościwe [...] ludzie/ ktorzy fię wzburzyli y ine pobudzili: [...] ktorzy mowić ony Heretyckie fłowá śmieli: Myłmy tákże dobrzi iako y Aaron *SkarŻyw* 492, 89; nic inżzego Luterá naprzod nie pobudziło [do napisania listów]/ iedno/ iż tákiey niezbożności Papieža Rzymłkie⁹⁰ wytrwaác nie mogł *NiemObr* 153; *WujNT* 2.Cor 9/2; *KlonWor* 32.*

pobudzić kogo (G) (1): Vpátruyćie Bożá pánowie káfkę nád sobá [...]: że możnégo y bitnégo narodu Niemieckiego/ zá tą świężá klęfká/ przeciw temu frogiému nieprzyiaćielowi náfzému pobudzić raczył. *OrzJan* 14.

pobudzić do czego (18): co inżzego nas do prace/ y do prawdziwey sławy z męftwá y zcnoty pochodzącey/ pobudzić może/ [...] iedno wiadomośc á vítáwiczna zabává rzeczy vććiwych? *ModrzBaz* 6, 23v, 116; *SkarJedn* A5v; *SkarŻyw* 32, 87, 224, [237], 388, 463, 518; potym gdy fię ich więcey ná on gielk z obudwu ftron zbierało/ cí z Lukow/ drudzy z Kufz do fiebie ftrzeláiąc/ obiedwie Woyłká do bitwy pobudzili *StryjKron* 176; *CzechEp* *3; *Phil* Dv; *LatHar* 219, 396, 602; Grozi [św. Paweł] tym ktorzy zgrzełzyli/ áby ich pobudził do pokuty *WujNT* 2.Cor 13 arg.

pobudzić ku czemu (34): *KrowObr* 94; *BibRadz* *2v; *BielKron* 45v, 82, 219v; Hoc me permovit, To mię k temu pobudziło/ Tom przed fię brał. *Mącz* [234]d, [234]b; chciał thą pracá fwoią Polaki pobudzić/ ku lepfzemu bádaniu/ áby w czym ón pochybił/ iáko cudzoziemiec/ oni by nápráwili *SienLek* 194; *GórnDworz* A3; Przetóz ia chcąc Naród náfz ku téy tho Nauce pobudzić/ nápiłalem po Polłku ty Książki nie wielkié. *GrzepGeom* B2; *KuczKat* 265, 380; *BielSpr* 49v; *RejPosWstaw*

[41²]v, 44, [143²]v; *CzechRozm* A3v, 126v, 197v, 268v; áby [Bóg] oziębłe ferce twoie/ ogniem Duchá fwego świętego zápalil/ á pobudził cię ku pokucie prawdziwey. *KarnNap* D; *ModrzBaz* 52, 55, 116; *SkarŻyw* 71; *StryjKron* 712; *CzechEp* 180; *LatHar* 676; *WujNT Rom* 11/14; *SkarKaz*)(4. Cf »ku gniewowi pobudzić«.

pobudzić k komu [= przeciw komu] (1): Owa ieden co tám fiedział/ Nád inne fie mędrfzy widział: Chcąc Xántá k niemu pobudzić/ Ták do niego náczał mowić. *BierEz* D2.

pobudzić przeciw(ko) komu, (na)przeciw(ko) czemu (21): *OpecŻyw* 119v; Náprzećiwko they wítawie Bożey [...] pobudził Dijabel [...] Kálixtego pierwżzego/ Papieżá Rzymfkiego ffoftegonaftego *KrowObr* 230; *BibRadz* 1.Reg 22/8, 2.Reg 24/1; Ten [Pius II] też pobudził wżytki krole y pány Krześciáńskie [...] przeciw Turkowi *BielKron* 189, 121, 149, 158v, 173v, 187v, 189, 385v; *Mącz* 494d; [mówi Pan:] Iż pobudzę ia lud Egipfki iednego przeciw drugiemu/ á będye fie przeciwil brát brátu fwemu *RejPos* 188; *CzechEp* 400 [2 r.], 417; *NiemObr* 63, 169; *Phil* K2; *OrzJan* 14.

pobudzić na kogo (24): Pśi iey [= liszki] rády pośłucháli/ Zá záiącem fie vdáli. [...] Trzećiego dnia potym záiąć/ Vżrzawfzy lifzkę biegáiąc: Rzekł iey zdrádnies vczynińá/ Ześ ná mię pfy pobudzińá. *BierEz* S; *OpecŻyw* [123], 150v; *WróbŻółt* 73/18; Przeto Pan Bog pobudził nań [na króla Roboama] krolá Egipfkiego Sezag/ ktory przyciągnáwfy do Ieruzálem z mocą wielką/ ścińńá ie. *BielKron* 83, 48, 86, 88v, 123v, 177v (13); nie tylko stąd nam Tyránnem tym Bóg grozi/ ále y Moskwę/ chłopy y niewolniki przed tym náfze/ ná nas pobudził/ fercá im przeciw nam dodał *OrzQuin* Y4; *RejAp* 81v; *BudBib* 1.Reg 26/19, 2.Reg 24/1; *ModrzBaz* 127v; *SkarŻyw* 598; *OrzJan* 22; [*DramStp* I 211, 212].

pobudzić na co (1): w takim niebépieczenftwie królestwá twégo/ muśifz wáńzá kró: M. przyznáć wielkie dobrodzieyftwo páńskie/ że ná pomoc wáńzey kró: M. y ná obronę/ máło nie świat wżyftek pobudzić raczył. *OrzJan* 109.

pobudzić na co [= przeciw czemu] (1): CaFu HonoriuFa Cefarza Stilkon kxiążę Rzymfkie, chcąc finowi Eucherowi dońtać ftołca Cefarfkiego, pobudził Wandale/ Ałany/ Szwaby y Skwadi na panfthwo Rzymfkie. *MiechGlab* 46.

pobudzić o co (1): O nędzne fczęścié páńskie/ y téz moźnych ludzi/ Nie káždého o zazdrość ku łobie pobudzi *GosłCast* 66.

pobudzić w co [= do czego] (3): Do czego iżbym w towarzystwo tákowe rad ludu dobrego iák nawięcey pobudził/ nieco RYMOVV DVCHOVVNYCH nápińáć/ rzecz mi fię zdáńá táká *GrabowSet* A2v. Cf »w gniew pobudzić«.

pobudzić czym (16): Widzátz to onij żołniérze/ ijże Iezus iáł mowitz/ bali fie aby niepobudził ludzy fwą lafkawą mową/ aby go gwałtem nieodięli *OpecŻyw* 136v, [123]; *TarDuch* C2v; *BielKron* 90; *SienLek* 194; *CzechRozm* 197v, 268v; *KarnNap* D; *ModrzBaz* 116; S. Michał Archániól vkzáł mu fię/ y fłowy go do fłufzby Bożey záczytey pobudził. *SkarŻyw* 518, 87, 463, 598; *CzechEp* 180; Y tym P. Bog ku więtfzey fłufzbie fwoiey w krolowániu W.K.M. nie pomáłu pobudził: iż W.K.M. dáć raczył fynaczká Władzyfławá *SkarKaz*)(4; *GosłCast* 44.

cum inf (1): sam do końca fwięty żywot wiodł/ y ine tym przykłądem iść pobudził. *BielKron* 90.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: *do tego* (2), *k temu* (1); *(a)by, żeby* (12), *iż(e)* (4)] (16): *OpecŻyw* 136v, 153v; Ráćzże ty mnye pobudzić w fwey Bosfkyey moźności/ Bym

oddał sprzeciwnikom ty ich wffeteczności *LubPs* L3; *KrowObr* 230; POthym Pan rozgniewał się na Izraélczyki á pobudził przeciwko nim Dawidá aby obliczył Izraéla y Iudę. *BibRadz* 2.Reg 24/1, 1.Reg 22/8; [*Justynus, cesarz grecki*] skoro począł być okrutny á nieufstawiczny y miełczczanom niełprzyiąźliwy/ pobudzili nań Leoncyá iż go wypędził *BielKron* 167, 142, 187; *GórnDworz* Ee4; Kiedy pátrzyfz na grob cudzy/ Rádzęc niech cie łtrách pobudzi/ Abyś łwe czáły rozmyłłał *RejZwierc* [238]; *SkarJedn* A5v; *SkarŻyw* 385; *NiemObr* 167; to łámo przez się pobudziłoby wálzę kró: M. do tego/ ábyś wálzá kró: M. w Niemieckieý ziemi/ y łwoieł/ y łwoich bronić zdrowie łusiał. *OrzJan* 82; *SapEpit* Bv.

W *przeciwstawieniach*: »zadzierzęc (2), odciągnąc, odwieśc ... pobudzić« (4): Procurrentem retrahat et cunctantem producat, Aby wykraczáyącego zádzierzał/ á niedbáłego pobudził. *Mqcz* 74d; *CzechRozm* 76; *ModrzBaz* 6; Dla tego aby od łákowéy gnułności y leniłtwá odciągnęłimý łákieł/ y pobudzili ku gołpodárfłtwu: [...] włtáwimý náłzý władzý: aby [...] *SarnStat* 594.

W *charakterystycznych połączeniach*: pobudzić do affektu (2), ku badaniu, do bitwy, do cnot, do dobrego (chrześcijańskiego) żywota (2), ku dochodzeniu [czego], do doskonałości, ku dziękowaniu, ku gospodarstwu (2), ku lutości, ku modlitwam, ku naśladowaniu [czego], ku nauce (2), na obronę [komu], ku pilności, do płakania (ku płaczu) (2), do pokuty (2), na pomoc [komu], do powinności, do prace (ku pracy) (2), ku przypatrowaniu się [czemu], ku rozmyślaniu, ku skakaniu, do sławy, do służby (ku służbie) bożej (2), do sprośnych myśli, w towarzystwo [jakie], ku walce (2), ku wierze (3), do wygnania [kogo], o zazdrość, do złej wolej (2), ku zmiłowaniu; pobudzić jednego przeciw drugiemu, na Jezusa, przeciwko kanonom apostołskim, przeciw kupiectwam, na lud, na państwo, na nieprzyjaciela (przeciw nieprzyjacielowi) (2), przeciw Turkowi (2), naprzeciw ustawie bożej; pobudzić łaskawą mową, naświętszym imieniem, [jakim] łodobieństwem, łokornem milczeniem, pracą, przykładem (3), słowy, wołanim.

Zwroty: »ku gniewowi (a. gniew(ani)u, a. gniewliwości), w gniew pobudzić« = *ad iracundiam provocare, in iram mittere Vulg* [szyk zmienny] (4:2): Iezu ktorýs łokornem thwoiem milczeniem biłkupa y inłze nauczóne w piłmie w gniew pobudził. *TarDuch* C2v; *LubPs* Sv; *Leop Ier* 4/17, *Thren* 1/18, *Rom* 10/19; Myłmy źle zádziáłáli/ y (ćiebie Pánie) ku gniewowi pobudzili *PowodPr* 10.

»pobudzić za, [z] sobą« (1): *Phil* Dv; [Pobudź z sobą lud księstwa królestwa łwego, Niechaj się łszczý w łpołek krzywdy brata łwego! *DramStp* I 221].

Szeregi: »pobudzić a rozdraźnić« (1): Węgrzy w ten czás [po napałciach łureckich] nawięcey nárzekáli płáczý wielkim głósem ná Niemce/ iż łie ich łodięli bronić/ á nic nieczyniá/ thylko ná nas nieprzyiáciela łobudzili á rozdraźnili *BielKron* 315.

»(nie (tylko)) (w)zruszyć (a. obruszyć) ani ((ale też) i) pobudzić« = *suscitare et concitare Vulg* [szyk 2:1] (3): nietylko łá rzecz zrułzy Chrzełcijány ku łowániu Przykazániá Bołkiego/ ále łeż y ku dziękowaniu łobudził/ że wđdy Pan Bog łam wołá łwoieł [...] nam oznáyimć raczył. *KuczłKat* 265; *CzechEp* *3; *WujNT Act* 14/2.

W *przen* (15) : Włpomni na tho miłý łanie iż [...] lud głupi łobudził na łie imię łwoie. *WrółŻółt* 73/18; *KrowObr* 94; Co dźiś łákowýmże kłzłáłtem łam Pan Bog łobudziłwłzy łtemu łoie łtáranieł do rął W.K.M. to łráwo łwoie łodawác raczył. *BibRadz* *2v; *BielKron* 254; ten nietylko łwoy/ ále

y poźrzeniem fercá żołnierkie pobudzi do spraw wojennych *ModrzBaz* 116, 116; *SkarJedn* A5v; częstokroć/ y fuknia vmárłego/ y słowo iedno ná fercu/ pobudzi wnetże myśl nálżę. *SkarŻyw* 132, 71; w którym [*Piśmie św.*] możefz lię álbo gładkości twey álbo łzpetności fnádnie przypátrzyć/ rozum oświecić/ wołą ku rzeczóm Bořkim pobudzić *LatHar* 676, 248, 396, 602; *WujNT Act* 14/2, *Rom* 11/14.

W charakterystycznych połączeniach: pobudzić ciało, duszę, imię [czyje], mocy, myśl(i) (2), serce (6), staranie, umysł, wołą.

a. *Popędzić konia ostrogami [ku czemu] (1) : [iżeby umieli] konie všmierzać/ y ie ras ku zawodowi y łkokowi pobudziwřzy w łpierać ořtrogami *KwiatKsiąż* O2.*

2. *Wywołać, spowodować powstanie; czasem też: wzmóc; commovere, concitare, excitare *Mącz*, *PolAnt*; excutere, inducere, movere *Mącz*; suscitare *PolAnt* [w tym: kogo (9) znac. **b.**, co (30)] (42) : KAłztany [...] pierłiam łą niedobre, á thak kařzel pobudzą *FalZioł* III 14c, I 143d; W zyemi ich [*Egipcjan*] pobudził [*Pan*] ogyeń frodze pałáyący/ Włfytki rodzáyne polá ich ták nagle pałacy. *LubPs* Yv, R6; *BielKron* 71; Lamentatione forum complere, Wielki krzik y láment ná rynku pobudzić. *Mącz* 304c, 252b; *BudBib* I 351d marg; *Oczko* 6; *KochPhaen* 5; PRzećiwne chmury łlonce nam zákryły/ Y niepogodné déłcze pobudziły *KochPieř* 31.*

*pobudzić czego (3): Movere vel excitare orexim, Pobudzić áppetitu pobudzić żądzy ku yedzeniu. *Mącz* 268c, 233d.*

pobudzić komu (4): Gdy by kto chciał [...] pani rzecz przyrodzoną pobudzyć *FalZioł* I 57b; *Mącz* 339b. *Cf pobudzić komu czym.*

pobudzić komu czym (2): woda chrzanowa czyni wraczanie gdy łie iey kto napije á potim palczem pobudzi łobie wraczanie. *FalZioł* I 117b; *GrabowSet* A3.

pobudzić przeciw(ko) komu (3): Concitare magnum odium in aliquem, Pobudzić przeciw komu nienawiść. *Mącz* 260a, [234]b. *Cf Zwrot.*

*pobudzić w kim, w czym (5): *LubPs* R5v; Hnet to ořtátne rzeczenie [...] wielki łmiech pobudziło w ludziech. *GórńDworz* R3v. *Cf W przén.**

W charakterystycznych połączeniach: pobudzić apetytu, chmurawy, deszcze, kaszel, kichanie, krzyk, lament, mordy, nienawiść (2), przechodowania (G) [= wypróźnienie], radość, rzecz przyrodzoną, szumy, łmiech, łwiadectwo, wałki (2), wesele, wołanie, wracanie (2), wszytko złe, żądzy (G) ku jedzeniu.

*Zwrot: »pobudzić gniew (a. rozgniewanie)« [w tym: na kogo (3), przeciw komu (1)] (4): *LubPs* V2; z którymi [*niewiastami*] gdy łye byli Zydwowie nierządną miłością złaczyli/ pobudziłi byli gniéw Boży fřogi ná łye *OrzQuin* Ov; *SkarŻyw* 373; *LatHar* 139.*

*W przén [w kim, w czym] (3) : *BibRadz* 2.Mach 15/10; vcieczmyřz łie do miłofierdzya iego/ w imię tego nowo národzonego Krolá á Páná nálżego/ [...] áby tęż rádość y tho łwięte wefele pobudził w fercach nálżych *RejPos* 21; dalei go włpominac niechce abim wkim Serca złęgo niepobudził/ aby mu niezlorzetził *PaprUp* D2.*

a. *Przyspieszyć procesy organiczne [ku czemu] (3) : Vřinę pobudzić ku wyłzciu. *FalZioł* ++3c, I 129b.*

pobudzić komu (1): gdy [...] tim łobie macicę y dimiona będzie pani duŝka naparzała/ rzecz przyrodzoną iey ku wyłzciu richłemu pobudzi *FalZioł* I 94a.

b. O Bogu: zesłać na świat w celu realizacji swoich zamierzeń [kogo (9), co (1)] (10): Vpomina prorok paná łwego z obietnic iego przypominając mu/ iáko łpokolenia iego obiecał pobudzić Kryłtułá łwego *RejPs* 198v; *KromRozm I M4v*; GDy Pan z Mádiáńłkich rąk/ lud łwoy chciał wybáwić. [...] Pobudził Gedeoná páłterzá prołtego/ Wielkie woylká porażał/ máłym pocżtem iego. *RejZwierz* 43v, 107v; Ale łzáthan [...] / czego nie mógł wywroćić/ poki łtał ten prawdziwy fundáment o iednym prawdziwym Bogu Oycu/ [...] pobudził Obrzymy/ ktorzy [...] pocżłi budowác wieżę Babel czwororożną z iednego Boga łftności y Troiákie⁸⁰ *GrzegRóżn Hv*; *RejPos* 63v; *BudBibKaw A3*; *BudNT* li3v.

pobudzić komu (1): pobudził Iehowá przeciwniká Solomoni Hádádá Edomczyká *BudBib 3.Reg* 11/14.

pobudzić przeciw komu (1): *BibRadz Is* 10/26 cf *W przen*.

W przen (1): Y pobudzi Pan załtępow przeciw iemu bicż iáko w porażce Mádiáńłkiej ná opoce Oreb *BibRadz Is* 10/26.

3. Wzruszyć, rozgniewać, wzburzyć [kogo; co (W przen)] (3): Bo kogo [...] nie pobudzi Y tén wczás/ y tén dołtátek złych łudzi [*lege*: łudzi]? *KochPs* 107.

pobudzić czym (1): zem nie myłłił woyny tey wznieś z vpórności [!]/ A zwłáłczá z Chrześciány iákimi tákimi/ Ktorzy mię pobudzili krzywdámi wielkimi. *StryKron* 522.

W przen (1): Bo páłtrzenie ná truny ich [*świętych*]/ myłł przerázi/ y pobudzi *SkarŻyw* 132.

4. Podnieść, wydzwignąć [kogo z czego] (1):

Szereg: »pobudzić i wydzwignąć« (1): Prętko on [*Pan*] pobudzi y s prochu żebraczká/ A z gnoiu wydzwignę łnádnie nieboraczká. *LubPs* hh2v.

5. Zbudzić ze snu wielu [kogo (pl)] (4): gdy gi chcieli Gállikowie w nocy włeść/ gáłior zágagał/ pobudził lud/ ktorzy łie pochwyćili/ Gálliki z gory zmiotáli *BielKron* 119v; *SkarŻyw* 208; [wszystkich nas tak rano pobudzono *GorPeregr* 25 [*kopia z XVII w.*]; łługi łwe pobudził/ áby łie co włkok gotowáli *HistFort* K5v].

pobudzić na co (1): wnocy łiołtrá iedná łpiąc/ głos vłlyłzy: włtań prętko/ idz do łtárfzey/ áby włtála á łiołtry ná łłulzbę Bożá pobudziła. *SkarŻyw* 193.

Zwrot: »ze snu pobudzić« (1): Rácżże [...] lud włzyłtek ze łnu pobudzić *ArtKanc* K13.

Synonimy: **1.** poborzyć, pociągnąć, podburzyć, podszczuć, poduszczyć, podżec, przyłudzić, przymilić, przywabić, wzruszyć, zapalić; **3.** rozgniewać, wzbudzić, wzruszyć; **4.** podnieść, wydzwignąć.

Formacje współrdzenne cf BUDZIĆ.

Cf **POBUDZENIE, POBUDZONY**